

sadece Hâlid adlı bir erkek ve Gufre (Gufeyre) adlı bir kız kardeşi olduğu zikredilmektedir.

Uzun boylu, zayıf ve kuru yüzlü, kamburca, gür ve kır saçlı, siyah tenli idi. Bir defasında Hz. Peygamber ona, "Bu gece cennette, önümde senin pabuçlarının tıktırtısını duydum" diyerek kendisinin cennetlik olduğunu müjdelemiş ve hangi ameli sebebiyle bu dereceyi elde etmiş olabileceğini sormuştu. O da her abdest aldıktan sonra "Allah Teâlâ'nın nasip ettiği kadar" nafil namaz kılma âdetinden söz etmişti (Buhârî, "Tehec-cüd", 17; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 108).

Bilâl-i Habeşî'den hadis rivayet edenler arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Ömer ve Berâ b. Âzib gibi bazı meşhur sahâbîlerle Ebû İdrîs el-Havlânî, Saîd b. Müseyyeb ve İbn Ebû Leylâ gibi tâbiîler bulunmaktadır. Onun rivayet ettiği kırk dört hadisten ikisi Buhârî'de, biri Müslim'de, bir tanesi de her ikisinde yer almıştır. Ebû Ali ez-Za'ferânî'nin, Bilâl'in *merfû** olarak rivayet ettiği bazı hadisleri derlediği *Müsnedü Bilâl* adlı risâlesi *Mecmû'atü'l-buhûsî'l-İslâmiyye*'de (XIV, s. 227-243) yayımlanmıştır. Kamboçya'da ve Endonezya'nın bazı bölgelerinde müezzinlere "Bilâl" veya "Bilâl-i gayr-i Habeşî" denilir. Amerika'daki bazı zenci müslümanlar da, kendilerine «Bilâliîler» mânâsında «The Bilalians» derler; ayrıca bu isimle bir de gazete çıkarmaktadırlar.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Şalât", 17, 30, "Tehec-cüd", 17, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 12, "Merdâ", 8, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebî", 23; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 108; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 151, 155, 400; II, 497, 582, 645, 673-674, 711-712, 737-738, 833-835, 846; III, 944-945, 1014, 1015, 1017-1018, 1102; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 317-318, 506-507, 509, 588-589, 632, 682; II, 340, 413, 632; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 246-248, 290, 294, 298, 311, 323, 356; II, 74, 136-137, 177; III, 51, 232-239; VII, 385-386; Halîfe b. Hayyât, *Târîh* (Zekkâr), I, 77; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 186-187; Belâzürî, *Ensâb*, I, 184-193, 526-528, 530; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1326-1327, 2594; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, I, 178-182; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, I, 206-209; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, I, 347-360; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 165; IV, 274; M. Ali Kettani, *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 149; Ebû Ali Hasan b. Muhammed ez-Za'ferânî, "Müsnedü Bilâl R. A." (nşr. Ebû Abdurrahman b. Akîl), *Mecmû'atü'l-buhûsî'l-İslâmiyye*, XIV, Riyad 1405-1406, s. 227-243; Fr. Buhl, "Bilâl", *IA*, II, 610-611; W. 'Arafat, "Bilâl b. Rabâh", *EI*² (Fr.), I, 1251.

MUSTAFA FAYDA

BİLÂL b. HÂRİS

(بلال بن الحارث)

Ebû Abdurrahmân Bilâl
b. Hâris b. Usm b. Saîd el-Müzenî
(ö. 60/680)

Sahâbî.

Hicretin beşinci yılında Müzeyne elçileriyle birlikte Hz. Peygamber'e gelen Bilâl, Medine ile Mekke arasındaki el-Eş'ar'da ikamet etmekteydi. Hz. Peygamber kendisine sel sularının yarıp genişlettiği su yatağını (Akîku'l-Medîne) *iktâ** etti ve onu savaşlarda kullanılan atlarla develerin yaylağı olan Müzeyne kabilesinin sınırları içindeki Nakî' adlı otlakı korumakla görevlendirdi. İyi bir binici olan Bilâl, Nakî'de yapılan bir yarışmada Hz. Peygamber'in devesini koşturdu ve yarışı kazandı. Dûmetülcendel Seferi'ne katıldı. Hz. Peygamber onu, Mekke fethi öncesinde ramazan ayında Medine'ye gelmelerini temin etmek üzere Müzeyne kabilesine haberci olarak gönderdi. Mekke fethine 1000 kişilik bir kuvvetle katılan Müzeyneliler'in üç sancaktarından biri Bilâl idi. Daha sonraları Kâdisiye (636) ve İfrîkiyye savaşlarına da (647-648) katıldı ve yine Müzeyne kabilesinin sancaktarlığını yaptı.

Son yıllarını Basra'da geçiren Bilâl seksen yaşlarındayken vefat etti.

Kendisinden oğlu Hâris ile Alkame b. Vakkâs hadis rivayet etmişlerdir. Rivayetleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile (III, 469) İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın sahihlerinde ve bazı sünen kitaplarında yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 469; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 276; II, 425-426, 571, 799, 800, 820; III, 896, 1014, 1029; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 272; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 106-107; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 298; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 301-303; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 242; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 164.

İSMAİL L. ÇAKAN

BİLÂL b. SA'D

(بلال بن سعد)

Ebû Amr Bilâl b. Sa'd
b. Temîm es-Sekûnî ed-Dimaşkı
(ö. 110/728 [?])

Tâbiîn nesli âbid, zâhid ve muhaddislerinden.

Dimaşk'ta doğdu ve orada yetişti. Sahâbî olan babası Sa'd b. Temîm'i Hz. Peygamber'in okşayıp dua ettiği rivayet edilmektedir. Bilâl'in hayatı hakkında fazla

bilgi yoktur. Bütün ilk zâhidler gibi hüznü neşesine galip bir kişi idi. Bu sebeple kaynakların çoğunda kendisinden "Dimaşk halkının Hasan-ı Basrî'si" diye söz edilir. Ayrıca gür ve güzel sesi, etkili vazalarıyla tanınmıştır. Dimaşk'ta imamlık ve vâizlik yapardı. Namaz için tekbir aldığı anda sesinin şehrin çevre köylerinden duyulduğu rivayet edilir. Evzâî, "Ben Bilâl b. Sa'd'ın vaazını dinledim; ondan daha etkili konuşan bir vâiz duymadım" der (bk. Ebû Nuaym, V, 222). Vaaz ve nasihatlarında özellikle Kitap ve Sünnet'e bağlılık, ibadetin önemi, cehennem korkusu, ihlâs ve samimiyet, ölüm kaygısı, zühd ve kanaat gibi konulara ağırlık verir, vaazlarını kıssalarla da süslerdi. Bu sebeple kaynaklarda "kassâs" diye de anılır.

Bilâl b. Sa'd dinî konularda re'y* e şidetle karşı çıkmıştır. Ebû Nuaym onun, "Bir zamanlar insanların birbirlerini namaz, oruç, zekât, hayır yapma, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma gibi sâlih amellere özendirdiklerini görmüştüm. Şimdi onlar birbirlerini re'ye teşvik ediyorlar" dediğini nakleder (*Hilye*, V, 224). Ancak o re'yî, "Allah'ın kitabını ve Peygamber'in sünnetini bırakarak kendi görüşüne göre amel etmek" şeklinde tarif ederek (*a.g.e.*, V, 229) karşı olduğu re'yin, dinî konularla ilgili hususlarda Kur'an ve Sünnet'e aykırı şekilde şahsî görüşlere önem vermek olduğunu tasrih etmiştir.

İbn Sa'd, İbn Hibbân gibi münekkitler Bilâl b. Sa'd'ın *sika** bir râvi olduğunu kaydederler. Babasından başka Abdullah b. Ömer, Câbir b. Abdullah, Ebû'd-Derdâ ve Muâviye gibi sahâbîlerden hadis nakletmiş, kendisinden de Evzâî, Abdullah b. Alâ b. Zebr, Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir ile Saîd b. Abdülâzîz az sayıda hadis rivayet etmişlerdir.

Kaynaklarda herhangi bir eserine rastlanmamakla birlikte tabakat kitaplarında ona isnat edilen nasihat ve mev'iza türünden sözler geniş yer tutar.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 461; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 108; *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 398; Ebû Nuaym, *Hilye*, V, 221-234; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Kuşşâs ve'l-müzekkirîn* (nşr. ve trc. M. L. Swartz), Beyrut 1986, s. 84-85; İbn Manzûr, *Muhtasar Târîhi Dimaşk*, V, 268-273; Mizzî, *Tehtibü'l-Kemâl*, IV, 291-296; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, V, 90-92; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 48-49.

HASAN KÂMİL YILMAZ